

İŞİTME ENGELLİ YETİŞKİNLERİN FARKLI ORTAMLARDA KULLANDIKLARI İLETİŞİM YÖNTEMLERİNİN/BECERİLERİNİN İNCELENMESİ**

Çoşgun GÜRBOĞA

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

Yrd. Doç. Dr. Tevhide KARGIN

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

ÖZET

İşitme engelli bireyler, işitme kaybı nedeniyle çevredeki sesleri algılamakta güçlük çekmekte ve bu nedenle günlük yaşamlarında anlama ve ifade etme boyutunda kullandıkları iletişim yöntemleri de çeşitlilik göstermektedir. Bu araştırmanın genel amacı, 25 yaş ve üzerindeki işitme engelli yetişkinlerin günlük yaşamda farklı ortamlarda ve durumlarda kişiler arası iletişimlerinde kullandıkları iletişim yöntemlerinin neler olduğunu belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin demografik özellikleri ile "İşitme Engelli Yetişkinlerin İletişim Becerilerini Belirleme Aracı"na (İEYİBBA) verdikleri cevapların nasıl bir dağılım gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma grubu, Ankara ilinde bulunan 25 yaş ve üzerindeki 69 erkek ve 31 kadın toplam 100 işitme engelli yetişkinden oluşmaktadır. İşitme engelli yetişkinlerin iletişimde birinci derecede işarete yer verdikleri araştırmadan elde edilen bulgular arasında bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İşitme engelli yetişkinler, iletişim becerileri, iletişim yöntemleri.

ABSTRACT

Individuals with hearing impairment have some difficulties to communicate with others. Because of this they have to use different communication methods. The purpose of this study was to determine different communication methods of individuals with hearing impairment in different environments while communicating with others. The research group consisted 69 male and 31 female adult individuals with hearing impairment. Results of this study showed that, individuals with hearing impairment use sign language as the first choice to communicate with the others

Key Words: Individuals with hearing impairment, communication skills, communication methods.

İletişim sistemlerinin temel amacı, bireyin diğer bireylerle etkin bir iletişime girebilmesini sağlamak ve topluma aktif katılımında bulunan bir birey hale getirmektir. İletişimin bu amacının gerçekleşebilmesi, iletişimin çoklu bileşenlerini devreye sokmakla olanaklıdır. İletişimin doğası bunu gerektirmekte ve bu doğrultudaki gereksi-

nimler de doğal olarak farklı iletişim biçimlerinin ortaya çıkmasına ve kullanılmasına yol açmaktadır.

Kişiler arası iletişimin kendi içinde nasıl sınıflanacağı yolunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir (Bench, 1993; Demorest ve Erdman, 1989). İletişimin sözel olduğu kadar sözel olmayan yönünün de olması nedeniyle genel eğilim iletişimi,

* Bu araştırma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın kurum uzmanlığı tezi olarak hazırlanmıştır.

* Bu araştırma 11-12 Kasım 2002 tarihinde düzenlenen XII. Özel Eğitim Kongresi'nde Sunulmuş ve Kongre Kitabından Yayınlanmıştır.

sözlü (verbal) ve sözsüz (nonverbal) olmak üzere ikiye ayırmak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Pektaş, 1994; Dökmen 1994).

İletişim gerek toplumsallaşma gerekse kişinin bulunduğu toplumun kültürel bilgisini almasında temel araçlardan biridir. Bir çok insanın, kişiler arası iletişimde tercih ettiği iletişim aracı dil ve konuşma, yani işitsel sözel dil sistemidir. Sözel dilin kazanılmasında öncelikle gereken temel biçim konuşmadır (DPT, 1992; Polat, 1995).

Sözel iletişim günlük yaşamda işiten bireylerde olduğu gibi, işitme engelli bireylerin de iletişimde önemli bir güce sahiptir. Sözel iletişimin temel öğeleri işitme ve konuşmadır. Konuşmanın öğrenilmesi ise bireyin aynı dili konuşan bireylerle iletişim kurmasını gerektirmektedir. İşitmenin olmaması durumunda ise konuşma becerisinin kazanılmasında engeller ortaya çıkmaktadır (Pektaş, 1994).

İşitme engelli bireyler, işitme kaybı nedeniyle çevredeki sesleri algılamakta güçlük çekmektedirler. Bu nedenle işitme engelli bireylerin günlük hayatlarında anlama boyutunda ve ifade etme boyutunda kullandıkları iletişim yöntemleri çeşitlilik göstermektedir. İşitme engelli bireylerin anlama boyutunda kullandıkları iletişim yöntemleri işaretle anlama, dinleyerek anlama, hem işaretle hem dinleyerek anlama, dudak okuyarak anlama, yazarak anlama, tercüman kullanma olarak adlandırılabilir. İşitme engelli bireyler ifade etme boyutunda ise; işaretle, konuşarak, hem işaretle hem de konuşarak, yazarak, tercüman kullanarak iletişim kurmaktadır. Bu kişiler iletişimlerinde farklı ortamlarda ve farklı kişilerle bu yöntemlerden birini kullanmayı tercih ettikleri gibi bu yöntemlerin bir kaçını da birlikte kullanabilirler. İşitme engelli bireylerin sözel iletişim becerilerini etkileyen etmenlerin başında işitme kaybı derecesi gelmekle birlikte, işitme kaybının olduğu yaş, işitme cihazı kullanma, eğitime başlama yaşı, erken eğitim (Elfenbein, Bentler, Davis ve Neibuhr, 1988; Smith, 1998) ailede kullanılan dil ve ailenin sosyo-ekonomik durumu bu etmenler arasında yer almaktadır (Long, Fitzgerald, Sutton ve Rollins, 1983).

İşitme engelli bireyler, sözel iletişim becerilerini etkileyen etmenlere sahip olma derecelerine göre konuşmanın kazanılmasında her yaşta farklı özellikler gösterebilmektedirler. Her yaşın kendine özgü bir konuşma doğası olmakla birlikte işitme engelli bireylerin sözel iletişimi yani konuşma becerisini kazabilmeleri için işitme kaybının ortaya çıktığı andan başlayarak temel koşulların karşılan-

ması gerekmektedir. Bu koşulların karşılanmaması durumunda pek çok işitme engelli yetişkin sosyal ortamlarda ve günlük yaşamlarında sözel iletişimlerinin sınırlı olması nedeniyle işareti kullanmayı tercih etmek durumunda kalmaktadırlar (Owens ve Ragrio, 1987). Bu durum karşısında konuşanların dünyasındaki işitme engelli bir yetişkin sözel iletişimindeki yetersizliğinden dolayı kendini toplumdan çoğu zaman soyutlanmış hissetmekte, bir grubun üyesi olamamakta arkadaş çevresi giderek daralmakta ve sonuçta iletişim sürecine işaretlerle açıklandığında ya da ona tercümanlık yapan biri olduğunda ancak katılabilmektedir (Raimondo ve Maxwell, 1987; Hallahan ve Kauffman, 2000).

İletişimde, işitme engelli bireyin sahip olduğu sözel iletişim düzeyi önemli olmakla birlikte; iletişim ortamı ve katılımcıların özellikleri de büyük önem taşımaktadır. Günlük yaşamda işitme engelli bireyler tıpkı işitenler gibi evde, işte, restoranda, alışveriş merkezlerinde, sokakta, toplu taşıma araçlarında bulunmakta ve bu ortamlarda iletişim kurma, özellikle de sözel iletişim kurma gereksinimi içinde bulunmakta, dolayısıyla da çeşitli güçlükler yaşamaktadırlar (Davis ve Hardrick, 1981).

Bireylerin içinde buldukları iletişim ortamlarındaki ses, gürültü, müzik, kalabalık, uzaklık (mesafe) onların kişiler arası iletişimlerinde etkili olmaktadır. Gürültü, iletişimi güçleştiren fiziksel faktörlerden biridir ve kelimeleri anlamayı zorlaştırır. Gürültülü ortamda kişiler arası iletişimde sesin iletilmesi ve alıcı tarafından duyulup algılanması, sessiz bir ortama oranla daha güç olmaktadır. Gürültü kişiye gelen sınırlı bilgiyi engeller, işitme engelli kişinin konuşulanları anlamasını zorlaştırır (Brown ve Foster, 1991; Hallahan ve Kauffman, 2000).

Fiziki ortam kadar kişilerin iletişim eşleri de büyük önem taşımaktadır. İletişime katılan kişilerin psikolojik çevreyle, arkadaşlarıyla, dostlarıyla ve tanımadıkları kişilerle olan iletişimleri, ilgileri, iletişim stratejileri ve tutumları iletişimin yoğunluğu ve sürekliliği açısından önemli olmaktadır. İnsanlar, tanıdıkları ile daha etkili ve derin iletişim kurarken, tanımadıkları ya da yeni tanıştıkları bireylerle daha sınırlı iletişim kurma eğilimindedirler. Kişilerin kullandıkları dil ve iletişim yöntemleri de iletişim kurulmasını, kalitesini, sürekliliğini etkilemektedir. İşiten/konuşan bireyler iletişimde işbirliğine girmiyorlarsa ya da zayıf iletişim alışkanlıkları varsa, işitme engelli birey iletişime girmekten kaçınmakta ya da anlıyormuş

gibi yapmaktadır. İletişimi sürdürmek isteyen işitme engelli bireyler, işiten kişilerle iletişimde kendisinin işitme sorunu olduğunu belirtme veya tekrar etmelerini isteme gibi sözel stratejileri kullanmaktadırlar (Foster, Bareffoot ve Decard, 1989).

Koennigsfeld, Beukelman ve Stoefen-Fisher (1993) 25-65 yaşlarındaki 15 ağır işitenle yaptıkları araştırmada, işitme engellilerin işiten bireylerle iletişimlerinde iletişim stratejilerini ve alternatif iletişimleri ne kadar sıklıkla kullandıklarını incelemiştir. Ayrıca araştırmacılar, işitme engelli bireylerin işiten bireylerle iletişimde ağırlıklı olarak hangi yöntemleri kullandıklarını belirlemiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun doğuştan ve 2-5 yaşları arasında işitme engelli oldukları bulunmuş, işitme cihazı kullananların sayılarının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan işitme engellilerin büyük bir çoğunluğu hiç işitme cihazı kullanmadıklarını; iş, ev, kilise ve alışveriş gibi farklı ortamlarda alternatif iletişim yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bireyler işyerinde ve alışverişte daha az işareti kullanarak iletişim kurduklarını evde, komşuda ve barda işareti daha çok kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bilmedikleri, dudak okuyarak anlamadıkları kelimeleri ise yazarak anlatmayı tercih ettikleri araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır. İşiten bireylerin de işitme engelli bireylere bir şeyler anlatmada en çok yazarak anlatmayı tercih ettikleri, bunun yanında jest ve mimikleri kullandıkları da diğer bulgular arasında bulunmaktadır.

İşitme engelli bireylerin kendini ifade etmede hangi iletişim biçimini benimseyeceği eğitim gördükleri okullardaki benimsenen yaklaşımlara göre farklı yöntemleri ortaya çıkarmaktadır. Benimsenen bu yaklaşımlara göre de bu yöntemlerden biri veya bir kaç işitme engellilerin eğitiminde, iletişim becerisi kazandırmada kullanılmaktadır (Bench, 1993).

Ülkemizde işitme engelli bireylerin eğitiminde sözel iletişim yöntemi kullanılmakla birlikte, bu yöntemin başarılı olması için gerekli koşullar arasında yer alan erken eğitim, aile eğitimi, erken yaşta cihaz kullanımı ve çok yönlü destekleyici özel eğitim hizmeti gibi koşulların çoğu zaman karşılanmadığı ve bu durumda da sözel iletişim yönteminin kazanılmasında engellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum işitme engelli bireyleri eğitim ortamları da dahil olmak üzere işarete başvurmaya itmektedir. Eğitimde sözel iletişim yönteminin kullanılması özel eğitimle ilgili

yasalarda yer almakla birlikte, toplumsal yaşamda işitme engellilerin çevrelerindeki bireyleri anlamada ve bu bireylere duygu, düşünce ve isteklerini iletmede hangi iletişim yöntemine daha fazla ağırlık verdikleri bilinmemektedir. İşitme engellilerin eğitiminde eğitsel düzenlemelere gidebilmek ve yetişkin işitme engelli bireyin topluma katılımını artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek için işitme engelli yetişkinlerin kullandıkları iletişim biçimlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde işitme engelli yetişkinlerin iletişim becerilerini belirlemeye yönelik bugüne değin kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olması bu araştırmayı gerekli kılmıştır. İşitme engellilerin günlük yaşamda kullandıkları iletişim yöntemlerinin dağılımının ortaya konması, iletişim yöntemleri, eğitim programları ve işitme engellilerin iletişimde yaşadığı güçlüklerin ortadan kaldırılması çalışmalarında yararlı olacaktır.

Bu araştırmanın genel amacı, 25 yaş ve üzerindeki işitme engelli yetişkinlerin günlük yaşamda farklı ortamlarda ve durumlarda kişiler arası iletişimlerinde kullandıkları iletişim yöntemlerinin neler olduğunu belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin demografik özellikleri ile "İşitme Engelli Yetişkinlerin İletişim Becerilerini Belirleme Aracı"na (İEYİBBA) verdikleri cevapların nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, işitme engelli yetişkinlerin günlük yaşamda farklı ortamlarda ve durumlarda kişiler arası iletişimlerinde kullandıkları iletişim yöntemlerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Ankara ilinde bulunan 25 yaş ve üzerindeki 69 erkek ve 31 kadın toplam 100 işitme engelli yetişkinden oluşmaktadır. Tablo 1'de işitme engelli yetişkinlerin demografik özelliklerine ilişkin dağılımları verilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma grubunu oluşturan bireylerin büyük çoğunluğu (%69) erkektir ve yarısı (%51) 35-49 yaş grubu arasında yer almaktadır. Ayrıca araştırma grubunu oluşturan bireylerin büyük bir çoğunluğu (%63.3) %50 ve daha fazla işitme kaybına sahip olan bireylerden oluşmakta olup, yüksek bir oranda (%67) evli ve çalışan (%75) bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 1
Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

		N	%	Toplam Yüzde
Cinsiyet	Kadın	31	31.0	31.0
	Erkek	69	69.0	69.0
	Toplam	100	100	100
Yaş	25-34	43	43.0	43
	35-49	51	51.0	51.0
	50 ve üzeri	6	6.0	6.0
	Toplam	100	100.0	100.0
Kayıp Oran	%40-44	21	21.4	21.4
	%45-49	14	14.3	14.3
	%50 ve üzeri	62	63.3	63.3
	Toplam	98	98.0	100.0
Kayıp Nedeni	Doğum Öncesi	50	50.0	51.0
	Doğum Sırası	4	4.0	4.1
	Doğum Sonrası	44	44.0	44.9
	Toplam	98	98.0	100.0
Farkedilme Yaşı	1-3 yaş	43	66.1	66.1
	4-6 yaş	17	26.1	26.1
	7 yaş ve üzeri	5	7.7	7.7
	Toplam	65	65.0	100.0
Cihaz Kullanma	Kullananlar	21	21.0	21.0
	Kullanmayanlar	79	79.0	79.0
	Toplam	100	100.0	100.0
Cihaz Kullan. Süresi	Sürekli	8	8.0	40.0
	Arasına	10	10.0	50.0
	Nadiren	2	2.0	10.0
	Toplam	20	20.0	100.0
Medeni Durum	Evli	67	67.0	67.7
	Bekar	28	28.0	28.3
	Dul	4	4.0	4.0
	Toplam	99	99.0	100.0
Birlikte Yaşadığı Kişi	İşiten	31	31.0	32.6
	İşitmeyen	63	63.0	66.3
	Yalnız Yaşıyor	1	1.0	1.1
	Toplam	95	95.0	100.0
Çoc. Yaş. Kişi	İşiten	52	52.0	55.3
	İşitmeyen	42	42.0	44.7
	Toplam	94	94.0	100
Eğitim Durumu	Eğitimi yok	2	2.0	2.0
	İlkokul	34	34.0	34.0
	Ortaokul	39	39.0	39.0
	Lise	23	23.0	23.0
	Üniversite	1	1.0	1.0
	Toplam	100	100.0	100.0
Özel Eğit. Alma	Evet	5	5.0	5.1
	Hayır	94	94.0	94.9
	Toplam	99	99.0	100.0
İşte Çalış. Durumu	Çalışan	75	75.0	75.0
	Çalışmayan	25	25.0	25.0
	Toplam	100	100.0	100.0
Çalıştığı Yer	Kamu	51	51.0	68.0
	Özel	13	13.0	17.3
	Kendi İş	3	3.0	4.0
	Geçici mevsimlik	5	5.0	6.7
	Diğer	3	3.0	4.0
	Toplam	75	75.0	100.0
Aylık Gelir	Geliri Yok	9	9.0	9.7
	150 den az	7	7.0	7.5
	151-250	32	32.0	34.4
	251-350	24	24.0	25.8
	351-450	15	15.0	16.1
	451 Üstü	6	6.0	6.5
	Toplam	93	93.0	100.0
Dernek Üyeligi	Üye Olan	82	82.0	82.8
	Üye olmayan	17	17.0	17.2
	Toplam	99	99.0	100.0

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla “**İşitme Engelli Yetişkinlerin İletişim Becerilerini Belirleme Anketi**” araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup, işitme engelli yetişkinlerin günlük yaşamlarında iletişimde buldukları kişileri anlamada ve kendilerini ifade etmede en çok hangi iletişim biçimini kullandıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımını ortaya koymak amacıyla hazırlanmış ve kullanılmıştır.

Anket Oluşturma Süreci ve Genel Özellikleri

Kişiler arası iletişimde birden fazla yolla iletişim kurulduğu gözönüne alınarak birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği ankette, anlama ve kendini ifade etme boyutunda toplam 40 madde bulunmaktadır.

Anketin geliştirilmesinde ilk olarak işitme engelli yetişkinlerin iletişim becerilerini belirlemeye ilişkin ifadelerin yazımı amaçlanmıştır. Bu amaçla konuyla ilgili literatür taranmış ve benzeri ölçme araçları incelenmiştir. Bu incelemede, işitme engellilerin iletişim becerilerini inceleyen ölçme araçlarına rastlanmıştır. Yücel, Sennaroğlu ve Belgin’in (1996), yaptıkları araştırmada işitme engelli yetişkin erkeklerin iletişim problemlerini saptamak için geliştirdikleri 6 soruluk anket formu incelenmiştir. Ayrıca Demorest ve Erdman (1986) tarafından geliştirilen İşitme Engellilerin İletişim Profili (The Communication Profile for the Hearing Impaired) incelenmiştir. Bu incelemelerin ardından madde havuzu oluşturulmuş ve ifadeler, özel eğitim alanında çalışan 3 uzman tarafından, Türk diline uygunluk, işitme engelli yetişkinlerin günlük yaşamdaki iletişim ortamları ve kullandıkları iletişim yöntemleri boyutlarında incelenmiştir. Tüm bu incelemelerden sonra 40 maddeden oluşan bir ölçme aracı hazırlanmıştır. Uygulamaya geçmeden önce bir ön uygulama yapılmış ve ön uygulamanın ardından yeterince anlaşılır olmayan ifadeler

yeniden düzenlenerek ankete son şekli verilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçme aracının anket olması ve birden fazla seçeneği işaretlemeye olanak vermesi nedeniyle uzman görüşü dışında herhangi bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmamıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin genellenebilirliği ölçme aracının bu özelliği ile sınırlıdır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada gerek duyulan verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Bilgi Formu” ve “İşitme Engelli Yetişkinlerin İletişim Becerilerini Belirleme Anketi” Ankara’da yaşayan okuma yazma bilen yüz işitme engelli yetişkinine Türkiye Sağır ve Dilsizler Derneği Genel Başkanlığı’nda, tek ya da ikerli üçerli gruplar halinde tercüman yardımı ile uygulanmıştır. Veri toplama araçlarını işitme engelli yetişkinler kendileri doldurmuşlardır. Ancak, okuma ve yazması yetersiz olan işitme engelli yetişkinler için tercüman yardımı sağlanmıştır. Uygulama odalarında aydınlatmaya, gürültü ve kalabalığın olmamasına, görsel dikkat dağıtıcı materyallerin bulunmamasına özen gösterilmiştir.

Uygulamanın yaz döneminde yapılması nedeniyle, işitme engelli bireylerin de tatile gitmesinden kaynaklı olarak anket formunu cevaplandırarak işitme engelli yetişkin bulmakta güçlükler yaşanmış ve bu nedenle uygulama 3 ay gibi bir sürede tamamlanmıştır.

Araştırma grubunun demografik özellikleri ile günlük yaşamda kişiler arası iletişimde kullandıkları iletişim yöntemlerinin dağılımı frekans ve yüzde kullanılarak betimlenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 100 işitme engelli yetişkinin “İşitme Engelli Yetişkinlerin İletişim Becerilerini Belirleme Aracı”na verdikleri tepkilere ilişkin bulgular tablo 2 ve tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 2
Araştırmaya Katılanların Anlama Boyutunda Verdikleri Tepkilerin Dağılımı

A=İşaretle anlattıklarında anlarını B=Dinleyerek anlarını C= Hem işaretle hem dinleyerek anlarını D= Dudak okuyarak anlarını E= Yazarak anlattıklarında anlarını F= Tercüman kullanarak anlarını G= Diğer

İFADELER		A	B	C	D	E	F	G
1.	Günlük yaşamda aile bireylerimin anlattıklarını	70	1	27	40	6	7	1
2.	Evde ailemle birlikte yemek yerken onların anlattıklarını	65	1	26	37	4	5	5
3.	Alışveriş için ailemin isteklerini	69	0	23	29	21	5	1
4.	Alışveriş yaparken tezgahların bana anlattıklarını	58	3	22	29	35	15	3
5.	Pazar yerinde satıcıların fiyatlarla ilgili açıklamalarını	59	3	21	28	27	11	8
6.	Gürültülü bir ortamda bana anlatılanları	72	0	15	22	44	25	2
7.	Sessiz bir ortamda bana anlatılanları	62	2	28	28	36	22	1
8.	Bir lokantada yiyecek ve içecek isterken garsonun söylediklerini	62	1	15	23	50	26	1
9.	Hiç tanımadığım birisinden bir konu hakkında bilgi almak istediğimde anlatılanları	60	1	16	21	54	25	8
10.	Dolmuşta ya da otobüste geçen konuşmaları	65	1	18	23	19	13	10
11.	Arkadaşlarımla ve akrabalarımla selamlaşmalarında onların ifadelerini (Günaydın, nasılsın, vb..)	58	0	36	39	6	10	1
12.	Arkadaşlarımla sohbet ederken, arkadaşlarımla duygu ve düşüncelerini	75	0	25	24	12	13	3
13.	İşyerimde arkadaşlarımla işle ilgili sorularını	48	1	14	21	34	18	2
14.	İşyerimde işimle ilgili bilgi almak istediğimde bana anlatılanları	44	1	15	24	43	19	1
15.	Kalabalık bir iş toplantısında	41	0	15	10	37	33	8
16.	Herhangi bir işim için resmi bir kuruma gittiğimde görevlileri	56	1	17	18	60	54	5
17.	Doktorun hastalığımla ve tedavisiyle ilgili verdiği bilgileri	51	5	15	17	43	62	3
18.	Eczanede, kullanmam gereken ilaçlarla ilgili verilen bilgileri	49	2	17	14	57	50	3
19.	Hastanede biri yardıma gereksinim duyduğunda onun yardım isteğini	49	2	17	14	48	58	11
20.	Hastanede tedavimle ilgili işlemleri takip etmem gerektiğinde söylenenleri	49	3	16	15	51	62	2

Tablo 2’de verilen bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, anlama boyutunda; günlük yaşamda aile bireylerinin anlattıklarını en fazla (n=70) işaretle anlattıklarında, ikinci olarak (n=40) dudak okuyarak, üçüncü olarak (n=27) hem işaretle hem dinleyerek anladıkları görülmektedir. Günlük yaşamda aile bireylerini anlamak için en az dinlemeye başvurdukları (n=1) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin anlama boyutunda ikinci soruda, evde ailesiyle birlikte yemek yerken aile üyelerinin anlattıklarını en fazla (n=65) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=37) dudak okuyarak anladıkları ve üçüncü olarak (n=26) hem işaretle hem dinleyerek anlattıklarında anladıkları görülmektedir. Yemek yerken en az kullandıkları iletişim biçiminin ise (n=1) dinleme olduğu görülmektedir. Bu da işitme cihazı kullananların sayısı-

nın az olması ve ailede işitme engelli bireylerin bulunma sıklığının fazla olmasıyla açıklanabilir.

Üçüncü maddeye verdikleri cevaplarda; alışveriş için aile üyelerinin isteklerini en fazla (n=69) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=29) dudak okuyarak anladıkları ve üçüncü olarak (n=23) hem işaret hem dinleyerek anladıkları görülmektedir. Alışveriş için aile üyelerinin isteklerini yazarak anlattıklarında anladıklarını belirtenler (n=21) olarak görülmekte, bu da işitme engellilerin alışveriş için ailelerinin isteklerini yazılı olarak da aldıklarını göstermektedir. İşitme engelli yetişkinler alışveriş için ailelerini isteklerini anlamada dinlemeyi (n=0) hiç kullanmamaktadır.

Dördüncü maddede; İşitme engelli yetişkinlerin alışveriş yaparken tezgahların anlattıklarını, en çok (n=58) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=35) yazarak anlattıklarında, üçüncü olarak (n=29) dudak okuyarak anladıkları

görülmektedir. Alışveriş ortamında dinlemeyi (n=3) çok az kullandıkları görülmektedir.

Beşinci maddede işitme engelli yetişkinlerin pazar yerinde satıcıların fiyatlarla ilgili açıklamalarını en fazla (n=59) işaretle anladıkları, ikinci olarak (n=28) dudak okuyarak anladıkları ve üçüncü olarak (n=27) yazarak anlattıklarında anladıkları görülmektedir. Dinlemeye en az başvurdukları görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen beş kişi işaretle gösterdiklerini, ya da marketten alışveriş yaptıkları için açıklamalara ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir.

Altıncı maddede işitme engelli yetişkinlerin gürültülü bir ortamda kendilerine anlatılanları en fazla (n=72) işaretle anlatıldığında anladıkları, ikinci olarak (n=44) yazarak anlatıldığında anladıkları ve üçüncü olarak (n=25) tercüman kullanarak anladıkları görülmektedir. Gürültülü ortamda işitme engellilerin dinlemeyi hiç kullanmadıkları görülmektedir. Hem işareti hem de dinlemeyi kullandıklarını belirtenlerin sayısının 15 olduğu görülmekte ve bu sayının düşük olduğu dikkati çekmektedir. Gürültülü ortamlarda işitme kaybı nedeniyle işitme engelliler dinlemeyi kullanmamaktadırlar.

Yedinci maddede, işitme engelliler sessiz bir ortamda kendilerine anlatılanları en fazla (n=62) işaretle anlatıldığında anladıklarını, ikinci olarak (n=36) yazarak anlatıldığında anladıklarını, üçüncü olarak ise (n=28) hem işaretle hem dinleyerek anladıklarını ve (n=28) dudak okuyarak anladıklarını belirtmişlerdir. Sessiz ortamda konuşulanları dinleyerek anlamaya ise çok az başvurdukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin, bir lokantada yiyecek içecek isterken garsonun söylediklerini en fazla (n=62) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=50) yazarak anlattıklarında anladıkları, üçüncü olarak (n=26) tercüman kullanarak anladıkları görülmektedir. En az dinlemeye (n=1) başvurdukları görülmektedir.

Dokuzuncu maddede, işitme engellilerin hiç tanımadığı bir kişiden bilgi almak istediğinde anlatılanları en fazla (n=60) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=54) yazarak anlattıklarında anladıkları, üçüncü olarak (n=25) tercüman kullanarak anladıkları görülmektedir. Diğer seçeneğinde yer alan açıklamalara bakıldığında ise (n=8) işitme engelliler tanımadıkları kişilere bir şey sormadıklarını belirtmişlerdir. Dinlemeye en az başvurdukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin, onuncu soruda dolmuşta ya da otobüste geçen konuşmaları en fazla (n=65) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=23) dudak okuyarak anladıkları, üçüncü olarak (n=19) yazarak anlattıklarında anladıkları görülmektedir. Diğer seçeneğinin de on kişi tarafından işaretlendiği görülmektedir. Açıklamalarında dolmuşta ya da otobüste geçen konuşmaları anlamadıklarını, iletişim kurmaya ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. En az başvuru (n=1) iletişim biçimi de dinlemedir.

On birinci maddede, işitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, anlama boyutunda, arkadaşlarının ve akrabalarının selamlaşma ifadelerini en fazla (n=58) işaretle anlattıklarında anladıklarını, ikinci olarak (n=39) dudak okuyarak anladıklarını, üçüncü derecede hem işaretle hem dinleyerek anladıklarını belirtmişlerdir. Dinlemeyi hiç kullanmadıkları görülmektedir.

On ikinci maddede, işitme engelli yetişkinlerin arkadaşlarıyla sohbet ederken onların duygu ve düşüncelerini en fazla (n=75) işaretle anlattıklarında anladıkları, ikinci olarak (n=25) hem işaretle hem konuşarak anlattıklarında anladıkları ve üçüncü olarak (n=24) dudak okuyarak anladıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinler işyerinde arkadaşlarının işle ilgili sorularını en fazla (n=48) işaretle anlattıklarında anladıklarını, ikinci olarak (n=34) yazarak anlattıklarında anladıklarını, üçüncü olarak (n=24) dudak okuyarak anladıklarını ifade etmişlerdir. Dinleme (n=1) ve diğer seçeneği en az işaretlenen seçenektir.

On dördüncü maddede işitme engelli yetişkinler işyerinde işiyle ilgili bilgi almak isteklerinde kendilerine anlatılanları anlamada en fazla (n=44) işaretle anlattıklarında anladıklarını, ikinci olarak (n=43) yazarak anlattıklarında anladıklarını, üçüncü olarak da (n=24) dudak okuyarak anladıklarını belirtmişlerdir.

İşitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, anlama boyutunda; on beşinci maddede, kalabalık bir iş toplantısında anlatılanları en fazla (n=41) işaretle anlatıldığında anladıkları, ikinci olarak (n=37) yazarak anlatıldığında anladıkları, üçüncü olarak (n=33) tercüman kullanarak anladıkları görülmektedir.

On altıncı maddede işitme engelli yetişkinler herhangi bir işi için resmi kuruma gittiğinde görevlileri en fazla (n=60) yazarak anlattıklarında anladıklarını, ikinci olarak (n=56) işaretle anlattık-

larında anladıklarını ve üçüncü olarak (n=54) tercüman kullanarak anladıklarını belirtmişlerdir. En az dinlemeye (n=1) başvurdukları görülmektedir. Diğer seçeneğinde (n=5) anlamadıklarını ve işaret dilini bilenlerin olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, anlama boyutunda, işitme engelli bireylerin, hastalıklarıyla ve tedavisiyle ilgili doktorun verdiği bilgileri en fazla (n=62) tercüman kullanarak anladıkları, ikinci olarak (n=51) işaretle anlattıklarında anladıkları, üçüncü olarak (n=43) yazarak anlattıklarında anladıkları görülmektedir.

On sekizinci soruda kullanması gereken ilaçlarla ilgili eczanede verilen bilgileri en fazla (n=57) yazarak anlattıklarında anladıklarını, ikinci olarak (n=50) tercüman kullanarak anladıklarını ve üçüncü olarak da (n=49) işaretle anlattıklarında anladıklarını ifade etmişlerdir.

İşitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, anlama boyutunda; hastanede biri yardıma gereksinim duyduğunda onun yardım isteğini en fazla (n=58) tercüman kullanarak anladıkları, ikinci olarak (n=49) işaretle anlattıklarında anladıkları, üçüncü derecede ise (n=48) yazarak anlattıklarında anladıkları görülmektedir. En az başvurdukları iletişim biçimi de (n=2) dinleme olmaktadır. Diğer seçeneğindeki açıklamalara bakıldığında; (n=11) hastanede yardım isteyen kişilerin isteklerini anlamadıklarını belirttikleri ve bazılarının da işitme engelli olduklarını anladığında yardım istemediklerini belirttikleri görülmektedir.

Yirminci soruda, (tablo 17) işitme engelli bireyler hastanede tedavileriyle ilgili işlemleri takip etmeleri gerektiğinde söylenenleri en fazla (n=62) tercüman kullanarak anladıklarını, ikinci olarak (n=51) yazarak anlattıklarında anladıklarını, üçüncü olarak (n=49) işaretle anlattıklarında anladıklarını belirtmişlerdir. En az dinlemeye başvurdukları cevaplardan anlanılmaktadır.

Tablo 3

Araştırmaya Katılanların Kendilerini İfade Boyutunda Verdikleri Tepkilerin Dağılımı

A= İşaretle anlatırım B= Konuşarak anlatırım C= Hem işaretle hem de konuşarak anlatırım D= Yazarak anlatırım E= Tercüman kullanarak anlatırım F= Diğer

	İFADELER	A	B	C	D	E	F
21.	Günlük yaşamda aile üyelerime istek ve düşüncelerimi	56	9	31	19	23	2
22.	Evde ailemle birlikte yemek yerken onlara isteğimi	59	9	32	9	13	2
23.	Alışveriş için gereksinim duyduğum malzemeleri aile bireyerime	63	7	22	34	11	1
24.	Alışveriş yaparken tezgahlara sormak istediklerimi	60	9	19	36	17	3
25.	Pazar yerinde satıcılardan fiyatlarla ilgili indirim yapma isteğimi	63	6	24	25	15	3
26.	Gürültülü bir ortamda başkalarına isteğimi	70	5	20	41	25	1
27.	Sessiz bir ortamda başkalarına isteğimi	60	7	28	27	18	2
28.	Bir lokantada yiyecek ve içecek isterken garsona isteklerimi	58	7	22	57	22	4
29.	Hiç tanımadığım birisi bir konu hakkında bilgi almak istediğinde ona düşüncelerimi	53	7	19	53	31	3
30.	Dolmuşta ya da otobüste bulunanlara isteğimi	65	9	19	23	13	2
31.	Arkadaşlarımla ve akrabalarımla selamlaşma ifadelerimi (Günaydın, nasılsın, vb..)	44	9	48	5	9	1
32.	Arkadaşlarımla sohbet ederken, onlara duygu ve düşüncelerimi	66	5	29	12	18	0
33.	İşyerinde arkadaşlarımla sorularımı cevaplandırırken anlatmak istediklerimi	45	4	19	31	12	0
34.	İşyerimde işimle ilgili bir konuyu	46	4	18	39	16	1
35.	Kalabalık bir iş toplantısında anlatmak istediklerimi	41	5	15	37	32	3
36.	Herhangi bir işim için resmi bir kuruma gittiğimde görevlilere isteğimi	54	8	16	59	61	0
37.	Hastalandığımda doktora sağlık durumumla ilgili bilgileri	49	7	21	43	64	2
38.	Eczanede, kullanmam gereken ilaçlarla ilgili sormak istediklerimi	51	8	21	48	54	2
39.	Hastanede yardıma gereksinim duyduğumda yardım isteğimi başkalarına	51	8	23	39	60	1
40.	Hastanede tedavimle ilgili işlemleri takip etmem gerektiğinde görevlilere isteklerimi	51	10	24	42	61	1

Tablo 3’de verilen bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, kendini ifade etme boyutunda; yirmi birinci maddede, günlük yaşamda aile üyelerine istek ve düşüncelerini en fazla (n=56) işaretle, ikinci olarak (n=31) hem konuşarak hem işaretle, üçüncü olarak (n=23) tercüman kullanarak, dördüncü derecede (n=19) ise yazarak anlattıkları görülmektedir. Bu bilgilere göre işitme engelli yetişkinlerin istek ve düşüncelerini konuşarak anlatmaya (n=9) en az başvurdukları söylenebilir.

İşitme engelli bireyler evde ailesiyle yemek yerken aile üyelerine isteğini en fazla (n=59) işaretle anlattıklarını, ikinci olarak (n=32) hem işaret hem de konuşarak anlattıkları, üçüncü olarak da (n=13) tercüman kullanarak anlattıklarını belirtmişlerdir. Konuşmayı (n=9) ve yazarak iletişim kurmayı (n=9) vermiş oldukları cevaplardan ilk üçüne oranla daha az tercih etmekte oldukları görülmektedir.

İşitme engelli yetişkinlerin alışveriş için gereksinim duyduğu malzemeleri aile bireylerine en fazla (n=63) işaretle, ikinci olarak (n=34) yazarak anlattıkları, üçüncü olarak (n=22) hem işaretle hem konuşarak anlattıkları görülmektedir. En az konuşarak (n=7) iletişim kurmaya çalıştıkları bulgularda dikkati çekmektedir.

Yirmi dördüncü maddede, işitme engelli yetişkinlerin alışveriş yaparken tezgahlara sormak istediklerini en fazla (n=60) işaretle, ikinci olarak (n=36) yazarak, üçüncü olarak (n=29) hem işaretle hem yazarak anlattıkları görülmektedir.

Yirmi beşinci maddede, işitme engelli yetişkinler pazar yerinde satıcılardan fiyatlarla ilgili indirim yapma isteklerini en fazla (n=63) işaretle anlattıklarını, ikinci olarak (n=25) yazarak anlattıklarını ve üçüncü olarak (n=24) hem işaretle hem konuşarak anlattıklarını belirtmişlerdir. İndirim isteğini konuşarak anlatanların oranı (n=3) diğerlerine göre çok düşüktür.

İşitme engelli yetişkinler, yirmi altıncı maddede, güdültülü bir ortamda başkalarına isteklerini en fazla (n=70) işaretle anlattıklarını, ikinci olarak (n=41) yazarak anlattıklarını, üçüncü olarak (n=25) tercüman kullanarak anlattıklarını belirtmişlerdir. Dördüncü derecede de (n=20) hem işaret hem konuşarak anlatanlar yer almaktadır.

Ancak konuşarak (n=5) anlattığını belirtenler genel dağılımda son sırada yer almaktadır.

İşitme engelli yetişkinler sessiz bir ortamda başkalarına isteklerini en fazla (n=60) işaretle anlattıklarını, ikinci olarak (n=28) hem işaretle hem konuşmayı kullandıklarını ve üçüncü olarak (n=27) yazarak anlattıklarını belirtmişlerdir. İşitme engelli yetişkinlerin sessiz ortamlarda en az (n=7) konuşmaya başvurdukları söylenebilir.

Yirmi sekizinci maddede bir lokantada yiyecek ve içecek isterken garsona isteklerini en fazla (n=58) işaretle anlattıkları, ikinci olarak (n=57) yazarak anlattıkları, üçüncü olarak da (n=22) hem işaretle hem konuşarak, tercüman kullanarak (n=22) anlattıkları görülmektedir. En az konuşarak iletişim (n=7) kurduklarını belirtmişlerdir.

İşitme engelli yetişkinlerin hiç tanımadığı bir kişi bir konu hakkında bilgi almak istediğinde ona düşüncelerini en fazla (n=53) yazarak ve işaretle anlattıkları, ikinci olarak (n=31) tercüman kullanarak anlattıkları ve üçüncü olarak hem işaretle hem konuşarak anlattıkları görülmektedir. İşitme engelli bireylerin hiç tanımadıkları kişilere düşüncelerini konuşarak anlatmalarını (n=7) en az kullanılan iletişim biçimi olarak dikkati çekmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin otuzuncu maddede, dolmuşta ya da otobüste bulunanlara isteğini birinci derecede (n=65) işaretle anlattıkları, ikinci derecede (n=23) yazarak anlattıkları, üçüncü derecede (n=19) hem işaretle hem konuşarak anlattıkları görülmektedir. İstediklerini konuşarak ifade edenler (n=9) olmakla beraber, konuşarak iletişim kurmanın diğerlerine oranla daha az olduğu görülmektedir.

İşitme engelli yetişkinlerin iletişim biçimine ilişkin, kendini ifade etme boyutunda; arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla selamlaşma ifadelerini birinci derecede (n=48) hem işaretle hem konuşarak anlattıkları, ikinci derecede (n=44) işaretle anlattıkları, üçüncü derecede (n=9) konuşarak anlattıkları görülmektedir.

İşitme engelli yetişkinlerin arkadaşlarıyla sohbet ederken onlara duygu ve düşüncelerini birinci derecede (n=66) işaretle anlattıkları, ikinci derecede (n=29) hem işaretle hem konuşarak anlattıkları, üçüncü derecede ise (n=12) tercüman kullanarak anlattıkları görülmektedir. Sohbet ederken duygu ve

düşüncelerini (n=5) konuşarak anlatmaya daha az başvurdukları görülmektedir.

Otuz üçüncü maddede, işitme engelli yetişkinlerin işyerinde arkadaşlarının sorularını cevaplandırırken anlatmak istediklerini birinci derecede (n=45) işaretle anlattıkları, ikinci derecede (n=31) yazarak anlattıkları, üçüncü derecede hem işaretle hem konuşarak anlattıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin işyerinde işiyle ilgili bir konuyu anlatmada en fazla (n=46) işareti kullandıkları, ikinci olarak (n=39) yazarak anlattıkları, üçüncü olarak da (n=18) hem işaretle hem yazarak anlattıkları görülmektedir.

Otuz beşinci maddede işitme engelli bireyler, kalabalık bir iş toplantısında anlatmak istediklerini en fazla (n=41) işaretle anlattıklarını, ikinci olarak (n=37) yazarak anlattıklarını, üçüncü olarak (n=32) tercüman kullanarak anlattıklarını ve konuşmayı en az (n=5) kullandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinler her hangi bir işi için resmi bir kuruma gittiklerinde görevlilere isteklerini en fazla (n=61) tercüman kullanarak anlattıklarını, ikinci olarak (n=59) yazarak anlattıklarını, üçüncü olarak (n=54) işaretle anlattıklarını ifade etmişlerdir. Hem işaretle hem konuşarak iletişim kurduğunu belirtenler (n=16) ile konuşarak iletişim kurduğunu belirtenlerin (n=8) sayısal oranına bakıldığında konuşmanın en az kullanıldığı ortaya konmuştur.

Otuz yedinci maddede işitme engelli yetişkinler hastalandığında sağlık durumuyla ilgili bilgileri doktora en fazla (n=64) tercüman kullanarak anlattıklarını, ikinci olarak (n=49) işaretle anlattıklarını, üçüncü olarak (n=43) yazarak anlattıklarını ve en az (n=7) konuşmaya başvurdukları belirtmişlerdir.

Eczacıya kullanması gereken ilaçlarla ilgili sormak istediklerini en fazla (n=54) tercüman kullanarak anlattıkları, ikinci olarak (n=51) işaretle anlattıkları, üçüncü olarak (n=48) yazarak anlattıkları, hem işaretle hem konuşarak anlatanların (n=21) az olduğu ve en az (n=8) konuşmaya başvurdukları görülmektedir.

Hastanede yardıma verdikleri cevaplarda yardım isteklerini başkalarına en fazla (n=60) tercüman kullanarak anlattıklarını, ikinci olarak (n=51) işaretle anlattıklarını, üçüncü derecede (n=39) yazarak anlattıklarını ve dördüncü derecede (n=23) hem işaretle hem konuşarak anlattıklarını

belirtmişlerdir. En az (n=8) konuşmaya başvurdukları görülmektedir.

Kırkıncı maddede işitme engelli yetişkinler hastanede tedavisiyle ilgili işlemleri takip etmesi gerektiğinde görevlilere isteklerini en fazla (n=61) tercüman kullanarak anlattıklarını, ikinci olarak (n=51) işaretle anlattıklarını, üçüncü olarak (n=42) yazarak anlattıklarını ifade etmişlerdir. Hastanedeki görevlilere isteklerini hem işaretle hem yazarak anlatanların oranı düşüktür. İşitme engellilerin görevlilere isteklerini anlatmada en az tercih ettikleri iletişim biçiminin konuşma (n=10) olduğu görülmektedir. Bu oran kendini ifade etmede diğer iletişim yöntemlerine göre düşük olarak görülse de diğer ortamlardaki konuşma kullanım oranlarına göre yüksektir.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan işitme engelliler günlük yaşamda evde aile bireyleriyle, alışverişte satıcılarla, toplu taşıma araçlarında, arkadaşlık ilişkilerinde, işyerinde iletişimde anlama ve kendilerini ifade etme boyutunda en fazla işareti kullanmaktadırlar. İşitme engellilerin büyük bir çoğunluğu işitme engelli bireyle/bireylerle yaşamaktadır. İşitme engelli olmayan aile üyeleriyle de işaretle iletişim kurmayı tercih etmeleri ev çevresinde konuşmanın kullanılmadığı bir iletişim ortamının yaratılmasına neden olmaktadır. Ayrıca işitme engelli bireylerin evliliklerini de işitme engelli bireylerle yapmaları onların birincil iletişim biçimi olarak işareti tercih etmelerine neden olmaktadır. İşitme engelli kişilerin çocukluklarında işiten bireylerle yaşamlarını paylaşmalarının daha fazla olduğu görülürken yetişkinlik dönemlerinde işitme engelli bireylerle evlilik yapmalarından dolayı bu durum tersine dönmüştür. İşitme engelli bireylerle uzun süre birliktelik ortak bir dilin oluşmasını ve işaretin tercih edilmesini beraberinde getirmektedir (Antia ve Levine, 2001). İşitme engelliler günlük yaşamlarında aileleriyle en az dinlemeye ve konuşmaya başvurdukları belirtmişlerdir. Ailede kullanan dil işaret dili olunca dinleme ve konuşmanın kullanılmadığı düşünülmektedir.

Dinlemeyi ve konuşmayı etkileme olasılığı olduğu bilinen değişkenlere araştırmaya katılan işitme engellilerin gösterdikleri dağılım açısından bakıldığında, işitme kaybı oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Diğer taraftan büyük bir bölümünün işitme kaybının erken fark edilmesine rağmen işitme cihazı kullanmadıkları da araştırmaya katılan bireylerin kişisel bilgilere ilişkin verdikleri cevap-

lardan anlaşılmalıdır. Bu etmenlerin işitme engelli yetişkinlerin sözel iletişim kurmalarını, konuşma ve dinlemelerini etkilediği ve onları işaretli kullanmaya yönelttiği görülmektedir. İşitme kaybı derecesi, engelin erken tanınması, işitme engelli bireyin eğitimsel, psikolojik ve sosyal gelişimi ve sözel dili kazanımı açısından oldukça önemlidir (Heward ve Orlansky, 1984).

Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu, (Tablo 1) büyük çoğunluğunun ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Özel eğitim almayan işitme engellilerin sayısı oldukça yüksektir. Özel eğitim almama, dinlemeyi ve sözel iletişim kurmayı olumsuz etkilemektedir. Araştırma grubundaki işitme engelliler özel eğitim hizmetlerinden erken yaşta ve yeterince yararlanamamış, iyi eğitim almamış kişilerdir. Bütün bunlar araştırma grubunun sözel iletişim kuramamasının ve iletişimde işareti kullanımının bir nedeni olarak görülebilir.

İşitme engelli yetişkinlerin büyük bir bölümünün ilkokul ve ortaokul mezunu olması, işitme kayıpları vb. kişisel özellikleri, geçmiş yıllardaki eğitim ortamlarının niteliği, ve özel eğitim hizmetlerinin yaygın olmadığı ve Milli Eğitim sistemi içinde yatılı/gündüzlü işitme engelliler okullarına, meslek liselerine yönlendirildikleri düşünüldüğünde sözel iletişimi kazanamamış olmaları ve genellikle iletişimde işareti (Tablo 2-3) tercih etmeleri oldukça doğal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim seviyeleri ile bu bulgulara baktığımızda araştırma grubunu oluşturan işitme engelliler daha çok ayrı kurumlarda eğitim almakta ve bunu doğal bir sonucu olarak da daha çok kendi gibi işitme engelli bireylerle bir arada olmaktadır. Araştırma grubundaki işitme engelli yetişkinlerin büyük bir bölümünün sağır okulu mezunu olması ve dolayısıyla sözel iletişimi kullanamıyor olmaları, işaretli iletişim kurmaları da beklenen bir bulgudur. Yatılı okul, işitme engelli bireylerin işiten toplumun farklı kesimleriyle ilişki kurmasına ve dışarıdaki kültürü öğrenmelerine engel olmaktadır. (Marschark, 1996). Bu görüşleri destekler şekilde Pfeiffer'da (1997) yatılı/gündüzlü işitme engelliler okullarında eğitim alan bireylerin sosyal gelişimlerinin akademik eğitimlerinin sınırlı kaldığını ve bu kişilerin okuma yazma sorunları olan, aynı zamanda işitmeyi kullanmayı öğrenmemiş, sözel iletişim kuramayan bireyler olarak mezun olduklarını ve sağır kültürü içine katıldıklarını ifade etmektedir.

Alışveriş yapmak çok karmaşık bir süreçtir. İşitme engelli yetişkinlerin mağazalarda tezgahlarla ve pazaryerinde satıcılarla lokantada garsonlarla iletişimlerinde (Tablo 2-3) anlama ve ifade etme boyutunda en fazla işareti kullandıkları görülmektedir. İşitme engelliler aileleriyle kendi aralarında geliştirdikleri işaretlerle kolayca anlaşabilmektedirler. Ancak işitme engelli bireylerin alışverişte kullandıkları işaretler, işitme engellilerin kendi aralarında ve aile içinde kullandıkları işaret dilinden oldukça farklılık göstermektedir. Tezgahlar ve satıcılar işaret dilini bilmedikleri için işitme engelliler bu kişilerle, nesnelere göstererek ya da nesnelere benzer sembollerini kullanarak anlaşmaya çalışmaktadır. Diğer bir yandan bu ortamların çoğu kalabalık ve gürültülü ortamlardır. Bu nedenle işitme engelli bireylerin alışveriş ortamında işaretten sonra en çok yazmayı kullandığı görülmektedir. Alanyazında da benzer bir biçimde Koennigsfeld, Beukelman ve Stoefen-Fisher (1993) 25-65 yaşlarındaki 15 ağır işitenle yaptıkları araştırmada iş, ev, kilise ve alışveriş gibi farklı ortamlarda alternatif iletişim yöntemleri kullandıkları saptanmıştır. İşitme engelli bireyler işyerinde ve alışverişte daha az işareti kullanarak iletişim kurduklarını evde, komşuda ve barda işareti daha çok kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bilmedikleri, dudak okuyarak anlamadıkları kelimeleri ise yazarak anlatmayı tercih ettikleri görülmüştür. İşiten bireylerin de işitme engelli bireylere bir şeyler anlatmada en çok yazarak anlatmayı tercih ettikleri, bunun yanında jest ve mimikleri kullandıkları saptanmıştır. Bunun yanı sıra ortamlar açısından bakıldığında iletişimde gürültülü ve sessiz ortamlar da kullanılan iletişim becerilerinin farklılaşmasına neden olmaktadır.

İşitme engelli bireylerin gürültülü ortamlarda anlama ve kendini ifade etme boyutunda en fazla işaret yöntemine, ikinci olarak yazarak anlamaya ve anlatmaya başvurmaları doğaldır. Çünkü gürültülü ortam işitmeyi ve kendini ifade etmeyi güçleştiren bir ortamdır. Bir diğer neden de işitme engellilerin genel özellikleridir. İşitme kayıplarının yüksek olması ve cihaz kullanmamaları dinleme ve konuşmayı en az kullanmalarına neden olmaktadır. Sessiz ortamda da hem işaret hem konuşmanın işaretten sonra tercih edilen bir yöntem olması ortamın motive edici özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu araştırmanın bulguları alanyazındaki bulgularca da desteklenmektedir (Smith, 1998). Gürültü kişiye gelen sınırlı bilgiyi engeller, işitme engelli kişinin konuşulanları anlamasını zorlaştırır. Bu durumda

işitme engelli yetişkinlerin alternatif iletişim sistemlerine başvurmaları kaçınılmazdır.

Aile ortamı, alışveriş, işyeri vb. ortamlarda olduğu gibi işitme engelli bireylerin günlük yaşam içinde iletişim kurmak zorunda kaldıkları bir diğer ortam da toplu taşıma araçları ve ilk karşılaştıkları kişilerdir. İşitme engelli yetişkinler toplu taşıma araçlarında şehiriçi ve şehirlerarası yolculuklarında ve hiç tanımadıkları kişilerle iletişim kurarken anlama ve kendini ifade etme boyutlarında en fazla işaretlerle iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanısıra anlatılanları dudak okuyarak ve yazarak anlatıldığında anladıkları, isteklerini hem işaretlerle hem konuşarak anlatmalarının yanısıra yazarak anlattıkları da görülmektedir.

Araştırmaya katılan işitme engelli bireyler, selamlaşma ifadelerinin kısa ve sık tekrarlanan sözcükler olmasından dolayı, en fazla hem işaretlerle hem konuşarak selamlaştıklarını, ikinci olarak işarette başvurduklarını belirtmişlerdir. İşitme engellilerin selamlaşma ifadelerini kullanmaları yöntemlerin dağılımı açısından diğer bulgulara göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. İşitme engelli yetişkinler arkadaşları ve akrabalarıyla selamlaşırken konuşmayı kullanmalarını en az belirtmelerine rağmen diğer maddelere oranla konuşarak selam vermenin de artmış olduğu görülmektedir.

Arkadaşlar insanların yoğun iletişim kurduğu kişilerdir. Bu kişilerle kurulan iletişim işitme engelli bireylerin sosyal yaşantılarını da olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin iletişim anlama ve kendini ifade etme boyutunda işyerindeki ve diğer arkadaşlarıyla iletişimde, toplantılarda anlatılanları ve soruları daha çok işaretlerle anladıkları ve arkadaşlarının sorularını cevaplandırırken ya da işiyle ilgili bir bilgi verirken en fazla işareti kullandıkları görülmektedir. İşitme engelli yetişkinler işyerlerinde de sözel iletişimi kullanmamaktadır. Sözel iletişim kuramamanın bir sonucu olarak işyerinde yazarak iletişim kurmaları işareten sonra ikinci sırada sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak görülmektedir. Ayrıca çalışan işitme engelli bireyler günlerinin büyük bir bölümünü işyerinde geçirmektedirler. İşitme engellilerin günlük yaşamda zorunluluk nedeniyle kullandıkları işaretle iletişimi işyerinde de kullanmaları kaçınılmazdır. Çalışan işitme engelli yetişkinlerin işiten-konuşan iş arkadaşlarıyla iletişimlerinde kullandıkları işaretler, işitme engellilerle iletişimde

kullandıkları işaret dili değildir. İşiten bireyler işitme engelli bireylerle iletişimlerinde beden dilini, el kol hareketlerini jest ve mimikleri kullanmaktadır. Bu da iletişimin sınırlı kalmasına neden olmakta ve işitme engelli kişiyi alternatif yöntemlere itmektedir. İşitme engelliler görüldüğü gibi işyerlerinde, lokantada, toplu taşıma araçlarında ve hiç tanımadıkları kişilerle iletişimde, işareten sonra yazarak iletişim kurmayı alternatif iletişim olarak görmektedir (Tablo 2, Tablo 3).

İşitme engelli yetişkinlerde resmi kurumlarda iş takibi yapmak, sağlık problemlerini anlatmak, tedavi olmak, eczaneden ilaç almak iletişim kuramamaktan kaynaklı olarak yaşanan güç bir durumdur. İşitme engelli bireyler resmi kurumlarda yazarak iletişim kurmayı tercih ederken hastanede sağlık durumlarıyla ilgili işlemlerde doktorlarla ve diğer görevlilerle en fazla tercüman kullanarak iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir. İşitme engelli bireylerin hastalıkları ve tedavileriyle ilgili verilen bilgileri öncelikle tercüman yardımıyla, işaretlerle ve yazarak da anladıkları görülmektedir. Bu kişiler hastalandığında sağlık durumlarıyla ilgili bilgileri ise yazarak anlatmaktadırlar. İşitme engelli bireylerin sağlık kuruluşlarında iletişimde tercümanlar aracılığı ile iletişim kurmaları sağlığa verdikleri önemi ortaya koymaktadır. İşitme engelli bireyler genellikle işareti kullandıkları için ve sözel iletişim kuramadıklarından, hastanelerin niteliği ve niceliği de göz önüne alındığında iletişimde bir çok güçlüklerle karşılaşmaları kaçınılmazdır. Ülkemizde hastanelerde işaret dili tercümanı istihdam edilmediği için bu güçlükleri bireyler genellikle yanlarında kendilerine tercümanlık yapabilecek bir yakını bulundurarak aşabilmektedir. Bu durumda bu bireyleri başkalarına bağımlı kıldığı söylenebilir. Foster'ın da (1989) belirttiği gibi genellikle iletişimde işareti tercih eden işitme engelli bireyler yakınlarına bağımlı olarak yaşamaya mahkum olmakta ve sözel iletişim kurulan ortamlardan uzak kalmaktadırlar. Bu da işitme engelli yetişkinlerin sosyal hayata uyumlarını güçleştirmektedir. Alanyazına bakıldığında Yücel, Sennaroğlu, Belgin (1996), işitme engellilerin iletişim problemlerini araştırdıkları çalışmada işitme engellilerin tamamının hastane, dispanser, sağlık ocağı, poliklinik, banka, devlet daireleri gibi resmi kurumlarda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca işitme engelli yetişkinlerin yarısının sağlık kuruluşları ve devlet daireleri gibi iletişim ortamlarında başkalarından yardım aldıklarını, tercüman kullandıklarını ve diğerlerinin ise yardım

almaksızın yazarak iletişim kurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen bulgular genel olarak incelendiğinde, işitme engelli yetişkinler çoğunlukla işaretle iletişim kurmaktadırlar ve gün içinde iletişimlerinde farklı ortamlarda bulunsalar da dinlemeyi ve konuşmayı diğer iletişim sistemlerine göre en az kullanmaktadırlar. Bu durumun nedeni; işitme engelli bireylerle yaşamaları, sınırlı bir eğitim hizmetinden yararlanmış olmaları, ayrı yatılı/gündüzlü işitme engelliler okullarında eğitim almış olmaları, okul yıllarında destek özel eğitim hizmeti almamış olmaları, işitme kaybı oranlarının yüksek olması ve işitme cihazı kullanmamaları (Oyer, 1961; Moores, 1982; Akçamete, 1988) olarak görülmektedir.

Bir diğer neden de bu grubun özelliğidir. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğu "İşitme Engelliler Derneği" üyesidir. Kendilerini işitme engelli olarak kimliklendirmişlerdir. İşitme engelliler kültürü içinde yer almaktadırlar. İşitme engelli yetişkinler işaret dilinin yanısıra dudak okuma, yazarak anlama ve anlatma, tercüman yardımıyla iletişimlerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Araştırmaya katılan işitme engelli yetişkinlerin dinleme ve konuşmayı (sözel iletişim yöntemi) diğer iletişim yöntemlerine oranla en az sıklıkta kullandıkları görülmektedir. Sözel yöntemin kullanılabilmesi için ön koşulların yerine getirilmemiş olmasından kaynaklanan sorunlar nedeniyle de işitme engelli bireyler işaretle iletişimi zorunlu olarak tercih etmişlerdir.

İşitme engelli bireylerin farklı ortamlarda farklı iletişim biçimlerini kullandıkları görülmektedir. İşitme engelli yetişkinlerin aile üyeleriyle, arkadaşlarıyla birinci tercihleri işaretle iletişim olup daha sonra dudaktan okuma olurken, alışverişte, işyerinde ve resmi kurumlarda işaret ve yazıyı kullandıkları, hastane ortamında öncelikle tercüman kullandıkları, daha sonra işareti kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumda işitme engelli yetişkinlerin günlük hayatlarında çok önem verdikleri konularda, sağlıkla ilgili ve resmi işlemlerde iletişim için başkalarına gereksinim duydukları ve bağımlı kaldıkları söylenebilir.

Tüm bu bulgular bize işitme engelli yetişkinlerin alışveriş, lokanta, toplu taşıma araçlarında, işyerinde kişiler arası iletişimde anlama ve ifade etme boyutunda en fazla işaretle iletişim kurduklarını göstermektedir. Ancak bu ortamlarda bulunan işiten bireylerin işaret dilini bilmemeleri bize işitme

engelli yetişkinlerin içinde yaşadıkları işiten toplumla etkili iletişim kuramadıklarını toplum içinde bağımsız yaşamada güçlüklerinin olduğunu, yaşam kalitelerinin etkilendiğini düşündürmektedir.

ÖNERİLER

Araştırma oldukça sınırlı sayıda işitme engelli yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, elde edilen bulgular uyarınca şu öneriler çıkarılmıştır.

1. İşitme engellilerin sözel iletişim ve dili kazanamamalarına sebep olan durumların saptanmasına yönelik araştırmalar/çalışmalar Özürlüler İdaresi Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde; Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve Sivil Toplum Örgütleri işbirliği ile yapılmalıdır.

2. Sözel iletişim kuramayan, günlük yaşamda ağırlıklı olarak işareti kullanan işitme engelli bireyler için ülkemizde kullanılan işaret dilinin incelenerek mevcut işaret dilinin standardizasyonu yapılmalı ve işaret dili kılavuzlarının hazırlanarak Resmi Kurum ve Kuruluşlarda kullanılması sağlanmalıdır.

3. Toplumun işitme engellilerle iletişim kurma ve bu bireylerin genel özellikleri konusunda bilgilendirilmesi ve işitme engellilerin sadece bireysel farklılıkları olan bireyler olarak görülmelelerini sağlamak için bilgilendirici programlar ve broşürler hazırlanmalıdır.

4. İşitme engelli yetişkinlerin kamu ve özel sektördeki (hastane, karakol, belediye vb.) işlerini takip etmede karşılaştıkları iletişim güçlüklerini en aza indirmek için bu kurum ve kuruluşlarda işaret dilini bilen sözel iletişimi becerileri gelişmiş işitme engelli veya işiten personelin istihdamı sağlanmalıdır.

5. İşitme engelli bireylerin çalıştıkları işyerlerindeki personelin ve işitme engellilere hizmet veren sağlık personelinin, emniyet güçlerinin vb. personelin işitme engellilerin özellikleri ve iletişim yöntemleri konusunda hizmet içi eğitim almaları sağlanmalıdır.

6. İşitme engellilerin kendilerini geliştirmeleri, değişen dünyaya uyum sağlayabilmeleri ve iletişim becerilerini geliştirebilmeleri için eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde gerekli olan insan kaynaklarının üniversitelerin ilgili bölümlerinde yetiştirilmeleri sağlanmalıdır.

7. İşitme engelli yetişkinlerin etkili iletişiminde yönelik uluslararası çalışmalar yapılması için bu

konuda sivil toplum örgütleri ve kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği ile üniversitelerde ve kamuda görevli ilgili personelin yurtdışında yetiştirilmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Antia, S. D., & Levine, L.M., (2001). *Educating deaf and hearing children together. Early childhood inclusion.* (Eds: Guralnick M.J.) Paul H. Brooks Publishing Co., Inc. Baltimore.
- Akçamete, G. (1988). Bireyselleştirilmiş ek özel eğitimin ağır işiten çocukların sözel iletişimlerine etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 20, 1-2.
- Bench, R. J. (1993). *Communication skills in hearing-impaired children.* London: Whurr Publisher.
- Brown, P. M., & Foster, S. B., (1991). Integrating hearing and deaf students on a college campus succes and barriers as percieved by hearing students. *American Annals of The Deaf*,136(1).
- Davis, J. M., & Hardrick, J. M. (1981). *Rehabilitative audiology for children and adults.* John Willy&Sonsine. 175-183.
- Demorest, M. E., Erdman, S. A. (1986). Scale composition and item analysis of the communication profile for the hearing impaired. *Journal of speech and hearing research*, 29,515-535.
- Demorest, M. E., Erdman, S. A. (1989). Factor structure of the communication profile for the hearing impaired. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 541-549.
- Dökmen, Ü. (1994). *İletişim çatışmaları ve empati.* Ankara: Sistem Yayıncılık.
- D.P.T. (1992). *İşitme engelliler alt çalışma grubu raporu.* Engelliler için eğitim modelleri geliştirme projesi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Elfenbein, J. L., Bentler, R. A., Davis, J. M., & Neibuhr, D. P. (1988). *Status of school childrens hearing aids relative to monitoring practices.* *Ear and Hearing*, 9(4), 212-217.
- Foster, S. (1989). *Social alienation and peer identification: A study of the social construction.* *Human Organization*, 48(3), 226-235.
- Foster, S., Barefoot, S. M., & Decard, P. M. (1989). The meaning of communication to a grup of deaf collage students: A multipledimensional perspective. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 558-569.
- Hallahan, D. P., & Kauffman, J. P., (2000). *Exceptional learners: Introduction to special education* (8 th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Heward, L. W., & Orlansky, D. M. (1984) *Exceptional children.* Columbus: Charles Merrill Publishing Company.
- Koeningsfeld, A., Beukelman, D., & Stofen-Fisher, J. (1993). Attitudes of severely hearing-impaired persons toward augmentative communication characteristics. *The Volta Review*, 95, 109-124.
- Long, N., Fitzgerald, C., Sutton, K., & Rollins, J. C. (1983) The auditory-verbal approach. *Volta Review*, 360-368.
- Marschark, M. (1996). *Raising and educating a deaf child.* New York: Oxford University Press.
- Moores, D. F. (1982). *Educating the deaf* (2nd Ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Oyer, J. H. (1966). *Auditory communication for the hard of hearing.* New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Owens, E., & Ragrigo, M. (1987). The UCSF tracking procedure for evaluation and training of speech reception by hearing-impaired adults. *Journal of Speech And Hearing Disorders*, 52, 120-128.
- Pektaş, Ş. (1994). *6-8 yaş işitme engelli çocuklarda alıcı ve ifade edici dile yönelik sözel ifadelerin incelenmesi ve normal işiten yaşlıları ile karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Polat, F. (1995). İşitme engellilerde kullanılan yöntemler. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 24-32.
- Raimondo, D., & Maxwell, M. (1987) The modes of communication used in junior and senior high school classrooms by hearing-impaired students and their teachers and peers. *Volta Review*, Oct/Nov, 263-265.
- Smith, D. D. (1998). *Introduction to special education* (3 th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Yücel, E., Sennaroğlu, G., & Belgin, E. (1996, Aralık). İşitme engelli yetişkinlerin sosyal ortamlardaki iletişim problemlerinin araştırılması. Poster özürü kent ve çevre kongresinde sunulmuştur. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.